

Діалектика європейських інтеграційних та дезінтеграційних процесів: конфлікт теорії та практики

Панченко В.Г.

кандидат історичних наук, директор «Alex Pol Institute»

Публічні суперечки щодо майбутнього Європи, починаючи з фінансової та економічної кризи 2008/2009 рр., характеризується переходом «від оптимізму до катастрофізму». Теперішня ситуація створює дилему як для політичних діячів, так і для науковців, що працюють у царині Європейської інтеграції: для науковців — це відсутність теоретичного розуміння причинно-наслідкового зв'язку між процесами інтеграції та дезінтеграції у Європі; для політичних лідерів — це розрив, який дедалі збільшується, між їхніми повсякденними завданнями та все більш непримиренним електоратом. Більш того, деякі науковці, так само як і політики, значно зацікавлені у збереженні теперішньої ситуації. Так само як політики часто знаходяться під впливом інституційних інтересів, деякі науковці, які зробили свій інтелектуальний внесок в опис процесів Європейської інтеграції, яка, на їх думку, стає все розвиненішою, умисно не помічають регіональні економічні суперечності та проблеми легітимності в межах ЄС.

Причини та наслідки дезінтеграції ЄС, так само як і причинно-наслідкові зв'язки між інтеграцією та дезінтеграцією, майже не розглядалися у теоретичних працях до цього часу. Дослідження з дезінтеграції настільки незначні, що навіть складно знайти визначення цього поняття, не говорячи вже про теоретично обґрунтовані пояснення взаємозв'язків між інтеграційними та дезінтеграційними процесами в межах ЄС. Однією з причин цього є «нормативне упередження» інтеграційних досліджень.

Таким чином, політичні досягнення на кшталт створення єдиного ринку в Європі отримало більше уваги ніж обговорення дезінтеграційних тенденцій. Кризи часто розглядають як каталізатори подальших фаз євроінтеграції, не фокусуючи уваги на кризах як таких та їхнього можливого впливу на дезінтеграцію. Така позиція скоріше виступає доказом можливостей ЄС до вирішення проблем. За аналогією, багато авторів так само тлумачать також і сучасну фінансову та економічну кризу та заходи, прийняті ЄС для боротьби з нею. У процесі таких тлумачень, багато досліджень зосереджують увагу на формальних юридичних

наслідках існування ЄС щоб показати, що традиційні інтеграційні теорії все ще зберігають можливість пояснювати ті процеси, що мають місце. Разом з тим, економічним та соціальними аспектами, а також питаннями легітимності в межах нинішньої ситуації у їхньому зв'язку з інституційними та територіальними аспектами часто нехтують. Дискусія щодо євроінтеграції розділена між різними академічними спільнотами та дисциплінами, а дезінтеграційні тенденції в економічному вимірі інтеграції досліджуються одними лише економістами.

Криза 2008/2009 рр. та її наслідки показали, що ринкові сили можуть бути сильнішими та більш безпосередніми рушійними силами європейської інтеграції та дезінтеграції аніж вважалося раніше. Специфічна логіка світових фінансових ринків погіршує наявні макроекономічні та фінансові суперечності в межах ЄС. Немає сумнівів, що ми зіштовхнулися зі зростаючими економічними невідповідностями між країнами членами, явищем, яке може бути віднесене до поняття «дезінтеграції» в межах економічного виміру інтеграції. Через зростаючі економічні негаразди країн членів, фінансові ринки схильні сприймати Союз радше як об'єднання його членів та регіональних ринків, що перетворює його одночасно об'єкт ризику та доходу. Стає очевидним, що заходи жорсткої економії у низці країн, що постраждали від кризи, створюють навіть більші соціально-економічні невідповідності. Більше того, зростаюча соціально-економічна нерівність між країнами-членами схоже ставить під сумнів легітимність та ефективність вироблення політики ЄС.

Відповідь ЄС на фінансову кризу полягала в основному у створенні нових інститутів та інструментів, таких як заходи економії. На перший погляд, це є ознакою подальшої інтеграції. Однак, сфера застосування та обмежувальний характер цих заходів також може розглядатися як приклад «надмірної регуляції», «надмірної інтеграції» або навіть «правової надмірності». Вони глибоко зачіпають не лише суверенітет країн-членів, але також призводять до важких соціально-економічних наслідків. Окрім цього, інструменти, впроваджені для спасіння євро, були створені в основному міжурядовими методами управління, залишивши поза грою Європейський парламент та звівши роль національних парламентів лише до формального інституту ратифікації, даючи можливість висловитись «За» або «Проти» коли рішення вже фактично були прийняті. Щодо інших аспектів інституціональної інтеграції, існує заклик від низки країн членів передати законотворчі функції назад країнам членам (наприклад «перегляд субсидійності» уряду Голландії). Поки неясно якими можуть бути довготермінові наслідки даних владних змін в інституційній системі ЄС в цілому та між окремими рівнями урядування у багаторівневій системі.

Через невдалий референдум щодо Маахстрихської Угоди (1992 рік, Данія), провалу Конституційного Договору (Франція, Нідерланди, 2005 рік) та референдумів по Лісабонському Договору (2008 та 2009 рр., Ірландія), наростаюча дискусія щодо існування та природи прийнятого «дозвільного консенсусу» стала ще гострішою. Соціально-культурні та легітимні основи європейської інтеграції змінюються, так само як і рейтинги позитивного сприйняття членства в ЄС, ставлення до ЄС, спільна ідентичність, солідарність, декларації основних завдань, а також ідеї безповоротності євроінтеграції та стиль подачі цих ідей. Політизація європейської політики з початку фінансової кризи стає все більш поляризованою, різко відрізняючись на Півночі та Півдні. Наприклад, мешканці Греції, Франції та Німеччини обговорюють ті самі питання, але погляди їх різні. Організації на кшталт «Відкритої Європи» організовують міжнародні дискусії за участі євро-скептиків. Проте причинно-наслідковий зв'язок між змінами у легітимному вимірі Європейської інтеграції та економічними, інституційними та територіальними змінами, що відбуваються у той самий час, поки не є очевидним.

На додачу до відкритих обговорень на національному рівні стратегій виходу окремих країн членів з ЄС (Великобританія) або з Валютного Союзу (Греція), низка політичних діячів та деякі науковці виступають з вимогами виходу (з ЄС або Валютного Союзу), контрольованої дезінтеграції, розмежування національних ринків та (тимчасового) обмеження внутрішніх ринкових свобод.

Названі обставини, однак, не виключають що європейська інтеграція продовжується. Аналіз лише інституційного підґрунтя та територіальних меж ЄС може привести до висновку, що дезінтеграція не відбувається (бо багато нових інституцій були створені протягом фінансової кризи) або що територіальна дезінтеграція мало імовірна тому, що референдуми, такі як у Великобританії, не можуть призвести до розколу ЄС як такого. Однак дезінтеграція стає очевидною, коли до уваги брати економічні, соціально-культурні та правові аспекти.

Список використаної літератури:

1. Резнікова Н.В. Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 111. Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2012. — С. 90—100.
2. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної

політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013,с.149-159.

3. Резнікова Н. Інноваційна модель розвитку національної економіки: оцінка стартових можливостей та засобів реалізації [Електронний ресурс] / Резнікова Н. – Режим доступу: www.academia.org.ua
4. Резнікова Н.В. Перспективи трансформації торговельних відносин України в контексті становлення нових центрів стратегічного партнерства / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. – 2015. – № 9. – С. 6-11.
5. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>
6. Рилач Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології як пріоритетний фактор становлення постіндустріальної економіки / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – №112. – С. 174–179.
7. Рилач Н. М. Foreign trade in ukraine: scenarios of integration / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – №103. – С. 80–83.
8. Рилач Н. М. Механізм інтеграції країни у глобальну інноваційну систему / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – №111. – С. 136.
9. Рилач Н. Європейський інноваційний союз в глобальних інноваційних процесах / Н.Рилач // міжнародні відносини - 2015 - №1 (43). — сс.39-43